

Lau artikulu elkarren hurrenkeran jarri ditugu zenbaki honetan, monografia ez den zenbaki honetan. Lau artikulu independente eta autonomo, lau ikertzailearen eskutik, nork beretik osatua. Eta, hala ere, nahi gabean, elkarrekin elkarriketan ariko balira legez ulertu litezke. Memoria, identitateen eraikuntza, traumaren kontaketa, narrazio edo errelatuen industria... Aldez edo moldez, nork bere ertzetik eta bere esparrutik, gogoeta gai dituzten fenomenoak.

Ane Lekuonak, artearen historian ikertzaile denak, Hego Euskal Herrian, frankismoaren ondotik, EAJ alderdiaren kultur politikak baliatuz, Gaur taldearen artea euskal nortasunaren paradigma estetiko bihurtu zela azaltzen du, eta, horrela, «XX. mendeko Euskal Herriko artearen historiak legitimazio prozesu garbia bizi izan zuela eta kontaketa objektibo eta bakarraren irudia irabazi zuela». Zehazki, Gaur taldearen artearen bitartez, hau da, Txillida, Oteiza, Basterretxea eta Mendibururen artelanen bitartez. Prozesu horretan zer gorputz legitimatu ziren eta zein baztertu galdetzen du Lekuonak. Eta, zehazki, zein lotura dagoen «historia legitimatuaren eta iraganeko emakume artisten ezagutza faltaren artean».

Sarri eztabaidatzen da oraindik ere euskal gatazka deituz zenbat idatzi izan den eta zein hizkuntzatan; sarritan modu oso interesatuan, jakina, baina, askoz gutxiagotan aztertu da zer nola esan den, hau da, kantitateari begiratu ohi zaio, eta ez kalitateari. Nolakotasun hori memoria eraikitze ariketa bat da, eta memoria horri begira jartzen da Nerea Arruti literatura eta kritikagintzan aditua. Horretarako, traumaren ikasketak erdira dakartza, esate batera, Tzvetan Todorov hizkuntzalari eta kritikariaren eta Susannah Radstone kultur ikertzailearen eskutik. Todorovek dio memoria lana injustizia garai-kideen aurka borrokatzea dela. Hau da, memoria nola eta zertarako etengabe landu behar den ikasgaia dela. Radstonek, berriz, trauma izendatzea gauza konplexua dela eta ez dela zuri-beltza, sare askoren gurutzaketak hartu behar direla kontuan. Hau da, gaizto eta on eskemarekin ezin dela trauma modu etiko batean aztertu.

Radstonek Dorre Bikien suntsiketaren ondorena aztertu eta kritikara eraman du, eta Todorovek Holokaustoa trauma nagusi uni-bertsal gisa hartua izatea aztertu du, 'Holokaustoaren industria'

kontzeptua osatuz. Hari horretatik tiraka, adibide argigarria dakar Arrutik: '*Patria*-ren industria' dei genezakeena. Hau da, Fernando Aranbururen liburua eta haren gainean egindako telesaila HBO plataforman. Bi adituen markoa aplikatuz, iraganean jasandako min bat egungo behar ideologiko jakín batzuetatik irakurtzen den prozesu kultural eta politikoa dela esan liteke. Eta harira dakar, baita ere, Saizarbitoriak eta Aranburuk berak Donostia 2016 egitarauaren barnean izan zuten solasaldi ezinezko eta iraingarria. Izan ere, oinarritzko bi ideia aipatzen ditu Arrutik, traumaren zauria manikeismo-tik harago aztertzea posible izan dadin gurean: euskaraz ondutako ikerketa kontuan hartzea eta trauma izendatzeko hizkuntzaren eta kontzeptuen gaineko hausnarketa egitea, zeri zer esaten diogun. Hori egin ezean, ahots batzuk galdu egingo dira. Traumaren ondoren bere lanik onenak idazten ari diren euskal idazleak susmargarritzat jo beharrean, ideologia azaleratu behar da, bere horretan traumaren erabilera politikoaz jabetzeko eta horretaz hausnartzeko.

Gaizka Aranguren Ondare Immaterialaren kudeaketan doktoreak iruditeria kolektiboak eta identitate prozesu sortzaileak ditu aipagai bere artikuluan. Eta zehazki aipatzen du egun pantailak prozesu horien eraikuntzan duen indarra ukaezina dela –*Patria* HBO plataforma indartsuan egin eta bistaratu da, esate batera—. Horregatik dio «iruditeria kolektiboa osatzen duten erreferenteak pantailen bitartez transmititzean datzala gure herri existentzia bermatzen duten hizkuntza eta kulturaren biziraupenaren gakoa», eta ezinbesteko ikusten du «kultura ondare immaterialaren agerbide kolektiboen zein memoriaren transmisioa bermatuko duten bilketa eta hedatze sistematikoari ekitea ikus-entzunezko formatuan». Eta, horretaz gainera, kultura eta hizkuntza aniztasuna arriskuan jartzen duen globalizazioak sustatutako homogeneizazio eta es-tandarizazioari aurre egiteko bide bat izan litekeela.

Juan Gorostidik ere memoriaz dihardu, eta 70eko hamarkadatik aurrera modernia- ren bat-bateko etorrerak gurean sortutako hausturak Mikel Laboaren *Lekeitioak* kantu esperimental eta sailkaezinek islatzen eta gorpuzten dituztela. Eta Lemoizko zentral nuklearraren kontrako borroka eta *Lekeitioak* eskutik doazela, garai bertsuan egokituak eta aurpegi askotako erresistentzia baten azken urratsak biak, nolabait Laboaren *oihuek* bazetorren alderdi askotako asimilazioa –*Lekeitioena* eurena ere– iragarriko balute bezala.

Egunen gurgpilean sailean, Maialen Akizuk, Jaime Altunak eta Iñigo Martínez Peñak gai ugari eta interesgarriak dakartzate, sakone-tik hartuta, eta JAKÍNEKO hiru artikulugile *ofizial* horiek ere elkarrekin elkarrizketa bat harilkatzen dute.